

'תא שמע, מנין לבעל הבית שאכל פירותיו טבלין... הא משעת הרמה ואילך מיהא משלם' – לכאורה היה אפשר להעמיד כגון שיש לו מכיר שנותן לו מתנותיו תמיד. ומכך שלא העמידו כן יש לשמוע שגם במכירי כהונה אין קנין ממש לכהן – ע' בשו"ת אחיעזר (ח"ג מב, ז), שפלפל בענין. וע"ע בשו"ת פרי יצחק ח"א מט.

דף קלא

'דאתו לידיה בטבלייהו, וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין' – ולפי זה, כתבו התוס', 'משעת הרמה ואילך' היינו מאז שבאו לידו בטבלם.

ואולם יש מפרשים דברי הברייתא כפשוטן, שדרש מאשר ירימו אין לך בהן אלא משעת הרמה ואילך – גזרת הכתוב היא, שגם לאחר שבאו ליד כהן בטבלן, האוכלן אינו חייב לשלם אלא לאחר הרמת המתנות, שרק אז הוברר חלקו של כהן, אבל קודם הרמה – פטור. (כן מובא בשטמ"ק בשם הרא"ש. וכן פרש באבי עזרי (מעשר קמא א, ה) שיטת הרמב"ם).

והסבר הדבר – שאעפ"י שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, זהו רק לענין הזכות הממונית של המתנות, (ולכן ישראל שירש טבלים מאבי אמו כהן – מעשרן והן שלו, כיון שכבר זכה בהן אבי אמו, כלומר זכה בהם להפרישם ושיישארו שלו, והוא ירש זכות זו מזקנו), אבל חלות שם 'תרומות ומעשרות' אין בפירות עד לשעת הרמה, והרי לא ניתן לכהנים זכות ממונית אלא ב'תרומה', וכל עוד לא הורמו, אין כאן 'תרומה', הלכך האוכל ממנו עד שלא הורמו פטור, כשאר ממון שאין לו תובעין. (עפ"י אבי עזרי שם – ע"ש בביסוס הדברים. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"א כא, ו; קהלות יעקב ח"ה מג; מנחת שלמה נג, ב ד"ה והנה; ובמובא במכות כ.)

'הרי שאנסו בית המלך גרנו – אם בחובו, חייב לעשר' – משמע מרש"י ומהרמב"ם (מעשר ו, י) שמעשר ממש ממקום אחר, ואינו רק חיוב תשלום ממון לשבט. ואפשר שהוא מדרבנן, שחייבוהו לעשר כאשר מוכר לנכרי או כשנהנה בנטילתו של הנכרי – כי לא מצוינו מן התורה חיוב נתינה לשבט אלא בתרומה ובמעשר ולא בטבל. ועוד, הלא הפירות שנטלו כבר אינם שלו, ונתיאש מהם, הלכך לא חל המעשר מדין תורה, אלא שחכמים חייבוהו כאילו הפירות ברשותו. (עפ"י חזון איש – שביעית א, כח; דמאי יד, ג. וצדד לפרש שצריך לחזור ולתקן את המעשר, כיון שמן הדין אינו כלום.

וע' גם באבי עזרי (קמא, מעשר ו, י) שעמד לבאר כיצד חל המעשר על הפירות שאינם ברשותו. וחידש בשיטת הרמב"ם שאפשר להתפיס חלות קדושת הגוף על דבר שאינו ברשותו. ומשמע שנקט שהפירות עדיין שלו אלא שאינם ברשותו, ודלא כחזו"א.

עוד העלה בחזו"א שם אפשרות אחרת, לפרש 'חייב לעשר' – קודם שנותן לבית המלך. אלא שכתב שהתוס' והר"ן לא פרשו כן.

ונראה לכאורה שאם יש לו שהות, חייב לעשר לפני שהם נוטלים ממנו, אלא שכאן מדובר כשכבר לקחו).

– מפשטות הלשון 'אנסו בית המלך' נראה שמדובר על חוב של מיסים למלכות. ומבואר שחל חיוב מעשר על תשלום המיסים, שהרי זה דומה למוכר פירותיו, שחייב לעשר ולתת לכהן את חלקו. ואולם, זה דוקא במס גולגולת, שהוא חיוב על כל אדם, או על רכוש וכו' (והוא ה'כרגא' שבש"ס), אבל מס שהוא נגבה על הרווחים של האדם, הרי אותו מס מתנכה מהרווח, ואינו חייב לעשר עליו.

וכן לענין 'מעשר כספים' – כל המסים שדומים למס גולגלתא, כמס על קניית רכוש או בית דירה – צריך לעשר עליהם, שהם כשאר חובות, אבל מסי הכנסה, הרי הם מגוונים מהרווח. (אגרות משה יו"ד ח"א מג. וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"ה קלג, ד).

'... אם באנפרות – פטור מלעשר. שאני התם דקא משתרשי ליה' – יש לברר, האם מדובר גם באופן שלולא הגורן, היו אוניסים לו ממון אחר, בגזלה ולא בחוב – האם גם זה בכלל 'משתרשי ליה', שהרי נמצא מציל ממון במעשר, או שמא אין זה נחשב ריוח ממון, אלא שניצל מחמת המציק. ואם ננקוט כצד זה האחרון, מיושבת תמיהת המנחת-חינוך (נו, ט) על דברי הראשונים (בב"ק קיז:). ואולם מדברי אחרונים (ע' שערי ישר ג, כה ועוד) נראה כפי הצד הראשון, שכל הצלה מהפסד ודאי, כגון הברחת ארי, הרי זה בגדר 'משתרשי ליה'.

'שאני התם דקא משתרשי ליה' – כלומר, אינו דומה למזיק מתנות כהונה, שהרי הוא מורווח ריוח ממון בכך שנטלו את המתנות ולא נטלו ממון אחר. ועמדו הראשונים לבאר, הלא רב חסדא פטר את האוכל, וגם שם יש לו ריוח ממוני באכילתו? ותרצו התוס', שמא ללא אכילתו זו לא היה אוכל דבר אחר, נמצא שאין כאן תוספת ממון ודאית על ידי אכילת המתנות. (ע"ע בבאור דבריהם בקצות החשן – רמו סק"ב).

ולפי זה אם מכר מתנות כהונה, חייב לתת לכהן, שהרי התוסף ממון ע"י המתנות. (וכן מבואר בתוס' להלן קלד. ד"ה דמר). ואולם הרמב"ם (בכורים ט) כתב שהמזיק מתנות כהונה או האוכלן או המוכרן – פטור. (ולשיטתו סרה תמיהת התוס' בדף קלד).

ונראה שהרמב"ם מפרש כפירוש הר"ן, (וכ"כ הריטב"א להלן קלז:), שיש לחלק בין אם מתכוין ליקח המתנות לעצמו ולהפקיען מן הכהן, או שנתכוין להזיקן, או אכלן (אפילו באופן שודאי לא היה מתענה לולא אכילתו זו) או מכרן – שפטור, כיון שהוא מפקיע את מצוותו בכך, וחייב ממון אינו קיים במתנות כהונה, ואעפ"י שנמצא מורווח, ובין מצב שלא הפקיע את מצוותו, כגון שאנשי בית המלך אנסו גורנו, שכיון שיש אצלו ממון אחר תמורת המתנות שנטלו, עדיין מצוותו מוטלת עליו, כי מה לי הן מה לי דמיהן.

וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד סא, לא), שהמוכר מתנות כהונה – פטור. (והלוקח, אעפ"י שאינו רשאי – מותר לו לאכלן מפני שמתנות כהונה נגזלות). ומשמע אעפ"י שקיבל תמורה עבור מכירתו, ומשתרשי ליה. (עפ"י רדב"ז; קצות החשן קז סק"ו; תורת חיים).

ועל פי זה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ג סוס"י סג) שהאוכל מתנות בשוגג, כסבור שהן שלו ולא נתכוין כלל לגזולה – חייב משום 'משתרשי ליה'.

וע"ע חו"א דמאי (טו, א), שצדד שהמפקיע טבל באופן שמשתרשי ליה, כגון שנותן שמן טבל בבורית, ופסלו מאכילה, חייב לשלם דמי המתנות לכהן וללוי, כדין פורע חובו מטבל. וע"ע שערי ישר ג, כג ד"ה אמנם בזה.

עוד בענין 'משתרשי ליה' – ע' בקצות החשן רמו סק"ב; שערי ישר ג, כה; קהלות יעקב – חולין לו, ב; שעורי ר' שמואל – ב"מ לב, עמ' שמח; ב"ב ד, עמ' קמו-קנא).

'תשעה נכסי כהן... והדמאי... למאי, לאו להוציאן בדיינין' – השער-המלך (מעשר ט, ב) כתב להוכיח מכך שרצו לפרש 'נכסי כהן' – להוציאן בדיינין, משמע שגם בדמאי יש זכות ממונית לכהן לקבל תרומת מעשר, ואין הבעלים יכול למכור לו תרומת מעשר בדמים. וזה דלא כשיטת הטור (יו"ד שלא) שתרומת-מעשר של דמאי אין צריך ליתנו לכהן בחנם אלא מוכרו לו.

ובבית-הלוי (ח"א נב) כתב לדחות ההוכחה, שהדבר תלוי במחלוקת התנאים, עיין שם. ויש מי שכתב לפרש לשון 'להוציאן בדיינין' – שמחייבים אותו למכרו לכהן בדמי תרומה. (ע' חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב כד,ה). ואולם בחזו"א (דמאי א,ב) נקט לעיקר כדעת הפוסקים שאין למכור לכהן, וכמו שהוכיח בשעה"מ (וע"ע חדושי רעק"א ותפא"י ערלה פ"ב. וע"ע במובא בסוטה מח).

'שקונה בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה... וספר תורה' – רש"י תמה מה חידוש יש בדבר, לאחר ששנה שאפילו בהמה טמאה לוקח בהן.

ויש מפרשים, לפי שספר תורה אסור למכרו, והרי קונה דבר שאינו סחיר. (רע"ב ועוד). ונראה שלפיכך נמנע רש"י מלפרש כן, שסובר כשיטת הראשונים שספר-תורה של יחיד, כל זמן שלא מסרו לציבור – מותר לו למכרו. (וכמובא באו"ח קנג).

והרע"ב, או שסובר כדעה החולקת (ע"ש באו"ח), או כיון שאף לפי הדעה שמותר למכרו, אינו רואה סימן ברכה (כמו שכתבו האחרונים – הובאו במשנה-ברורה שם), אם כן אינו בר-מכירה. – שבט הלוי ח"ב סוס"י קלד. ורמב"ן ורשב"א פרשו שהחידוש בספר תורה לפי שאין גופו ממון שאינו נועד אלא לראיה בעלמא).

(ע"ב) 'אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי – הא מלוי לכהן מוציאין' – הדיוק הוא מכך שלא אמר בקיצור אין מוציאין אותו לא מכהן ולא מלוי. (תורת חיים)

'אלא כגון זרוע ולא זרוע' – התוס' בארו שלכך נקט התנא לשון זו, 'כגון זרוע' – להשמיענו שזרוע עצמה אין מוציאין. ואילו היה נוקט 'מעשר' הוה אמינא הוא הדין לזרוע. ובאופן פשוט יתכן לפרש שהתנא נקט דבר הפסוק שאין בו חילוקים, שכל המתנות אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי, אבל יש מהן כאלו שמוציאין מלוי לכהן. (עפ"י ריטב"א)

'מספקא ליה אי כהאי תנא אי כהאי תנא' – ומספק הוא פטור מן המתנות. וכן הוא הדין בשאר ספקות כשעיקר המצוה מוטלת בספק, שמא אין כאן מצוה כלל, (וכגון במשנה דלהלן קלב – בכור שנתערב במאה בהמות), אבל אם ודאי חייב במצוה ויש ספק בקיומה – הלא אמרו (להלן קלד) 'ספק לקט – לקט'. (עפ"י חזון איש – יו"ד ז (א), ו).

ואם תפש הכהן מן הלוי – מחלוקת הראשונים היא אם מוציאין מידו אם לאו. (ערמב"ם; ר"ן; יו"ד סא,כג. וע' אגרות משה יו"ד ח"א רכ).

דף קלב

'זהלכתא כוותיה דעולא' – שאמר כהן – אפילו כהנת במשמע. ולפי זה היה הדין נותן שפדיון-הבן אפשר ליתנו לכהנת. (מה שאין כן לתנא דבי ר' אליעזר בן יעקב, שאר מתנות כהונה אינן ניתנות לכהנת, רק בזרוע לחיים וקבה נתרבתה כהנת ממיעוט אחר מיעוט). ואולם כתבו הראשונים שאין הדבר כן, לפני שנאמר בפדיון בכור ונתת הכסף לאהרן ולבניו, וכדין מנחת כהן שנאמר שם אהרן ובניו. (עפ"י רא"ש – סוף הל' בכורות; שו"ת הרא"ש מט,ג; רמב"ם – בכורים א (וכ"ה בשו"ע); שו"ת הרשב"א תתלו (תשו' הר"מ. ונכפלה בשו"ת מהר"ם ד"ל שכט); תורי"ד קדושין ח; שו"ת הרדב"ז קצו – הובא בחדושי רעק"א יו"ד סא,א; חתם סופר – יו"ד שא).